

Meer biodiversiteit in heggen, hagen, houtwallen en singels

Bloeiende sleedoorn in Maasheggen.

Landschapselementen als houtwallen, singels, heggen en hagen spelen een belangrijke rol in het cultuurlandschap. Ze zijn niet alleen beeldbepalend, maar bieden ook onderdak aan tal van vlinders, bijen, vogels en andere dieren. Daarnaast vormen ze een verbinding tussen natuurgebieden en deelpopulaties. Kennisnetwerk OBN ontwikkelde een brochure met beheertips voor meer biodiversiteit in deze landschapselementen.

Droge dooradering

Het cultuurlandschap is doorweven met een netwerk van landschapselementen, dat in de regeling Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) wordt aangeduid als het leefgebied 'droge dooradering'. Het betreft onder andere elzensingels, houtsingels, houtwallen, heggen en hagen, lanen, hoogstamboomgaarden, (hakhout)bosjes, kaden, dijken en overhoekjes. Kleine geïsoleerde wateren die verspreid in het landschap voorkomen, worden ook gerekend tot droge dooradering. Het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer is in het leven geroepen om de leefgebieden van bepaalde doelsoorten te creëren en in stand te houden.

Maar wat betekent dat beheerdoel van doelsoorten in de praktijk? De OBN-brochure zet de kennis over de soorten van de droge dooradering op een rij, en vertaalt die kennis in praktische beheertips.

Vogels, vlinders, en zoogdieren

Verschillende diersoorten stellen verschillende eisen aan hun leefomgeving. In de brochure komen vogels, vlinders en bijen, kleine zoogdieren en reptielen en amfibieën aan bod. Vogels als grasmus, braamsluiper, kneu en geelgors geven de voorkeur aan elementen met struweel en weinig of geen bomen. Bosvogels zoals de vink, koolmees, pimpelmees, zanglijster, tjiftjaf en gekraagde roodstaart

hebben juist een voorkeur voor een goed ontwikkelde boomlaag, met oude bomen met holen voor de holenbroeders. Vlinders en bijen profiteren vooral van een grote variatie aan bloeiende kruiden, heesters en bomen. Voor bijen is het belangrijk dat er ook kale, of schaars begroeide stukjes grond in de buurt te vinden zijn. Daar bouwen zij hun nesten. Vleermuizen gebruiken lijnvormige landschapselementen om zich te oriënteren in het landschap. Voor hen is het belangrijk dat er geen grote onderbrekingen in deze landschapselement zitten.

Algemene spelregels

Om het zo veel mogelijk dieren naar de zin te maken geldt de algemene spelregel: hoe meer variatie hoe beter. Zorg voor variatie in kruiden, struiken en bomen. Kies wel voor streekeigen soorten, die passen het best in de lokale natuur. De biodiversiteit profiteert het meest van rijke bloeiende en besdragende struiken, met voedsel voor verschillende diersoorten in zomer en winter. Vlinders, bijen en andere insecten die op de bloeiende struiken afkomen, vormen weer voedsel voor vogels, amfibieën, reptielen en kleine zoogdieren. Laat de begroeiing zoveel mogelijk ongemoeid. Dit biedt dekking en overwinteringsmogelijkheden aan veel soorten. Als beheer nodig is, doe dat dan verspreid over de tijd en de ruimte. Creëer ook open stukken met korte vegetatie en laat bomen oud worden. •

Download voor meer tips de gratis brochure 'Ecologie en beheer van droge dooradering'.
https://www.natuurkennis.nl/Uploaded_files/Publicaties/obn-droge-dooradering-def.pdf

Geelgors, een typische soort van de droge dooradering.

foto Brabants Landschap

Natuurherstel rond het Greveschutven

De werkzaamheden rond het Greveschutven zijn nog maar net afgerond, maar de resultaten zijn nu al indrukwekkend. Sinds kort zijn er weer roerdompen en boomkijkers te horen. Mari de Bijl (foto boven) is al 40 jaar bij het gebied betrokken als beheerder van het Brabants Landschap. Vlak voor zijn pensionering leidt hij ons rond door dit bijzondere natuurgebied.

Het Greveschutven ligt in het Natura 2000 natuurgebied Valkenhorst in Valkenswaard. Er leven veel zeldzame soorten in dit type heideven, zoals heikikker, Kempense heidelibel en Witte waterranonkel. Om ervoor te zorgen dat dit habitatype ook voor de toekomst in stand blijft, heeft Brabants Landschap tussen eind 2019 en begin 2022 omvangrijke herstelmaatregelen uitgevoerd in en rondom het Greveschutven.

De natuur vindt zijn plek

"De veranderingen in het gebied zijn enorm," vertelt Mari de Bijl. "In het begin was hier gewoon landbouwgrond. Het aangrenzende Greveschutven had veel last van de drainage van deze landbouwgrond. Het ven liep gewoon leeg. We hebben de

sloten gedempt en 30 tot 40 centimeter van de fosfaatrijke bovengrond afgegraven, en nu is het een soort wetland geworden. Mijn collega vertelde dat er gisteren wel 10 mensen met telescopen op de uitzichtheuvel stonden, want de poelruiter was er gesignaleerd. Ook liepen er bosruiters en tureluurs rond. De natuur heeft het gebied dus al ontdekt."

Grootschalige aanpak

Er is de afgelopen jaren een hoop gebeurd in het gebied. Zo is de voedselrijke sliblaag op de bodem van het Greveschutven verwijderd. Sloten en greppels zijn gedempt en de oorspronkelijke flauwe oever van het ven is hersteld. Er zijn nieuwe stuwen geplaatst. Ook is er bos verwijderd en elders gecompenseerd. Tot slot is voormalige landbouwgrond aan de noordzijde van het Greveschutven omgevormd tot natuur met herstel van de historische laagten, vochtige heide en vochtig grasland.

Logistieke uitdagingen

Voor het natuurherstel moest grof materieel ingezet worden. "De grootste uitdaging van het hele project was het afvoeren van honderdduizend kuub grond," zegt de Bijl. "We wilden voorkomen dat al die vrachtwagens dwars door de woonwijken moesten rijden. Dat zou een hoop overlast veroorzaken voor de mensen die er vlak tegenaan wonen. Dankzij een

Graafwerkzaamheden tijdens het natuurherstelproject.

Foto: Brabants Landschap

deal met Rijkswaterstaat konden we het overgrote deel van de grond rechtstreeks via de A2 afvoeren. Voor de veiligheid was dat perfect."

Recreanten ook tevreden

In het inrichtingsplan is een duidelijke scheiding aangebracht tussen plekken waar recreanten welkom zijn en plekken waar de natuur ongestoord zijn gang kan gaan. Er is een wandelpad met een uitzichtheuvel. De rest van het gebied is afgesloten. Volgens de Bijl is hierin de juiste balans gevonden: "Ik was er vorige week nog om vogels te inventariseren. Toen sprak ik een aantal recreanten die mij vertelden hoe mooi ze het vonden. Dat geeft mij in ieder geval de indruk dat we het hier goed hebben gedaan."•

Meer weten?

Wil je meer weten over het natuurherstel rond het Greveschutven? Kom dan naar de Veldwerkplaats op 14 juni, met lezingen over de ecologie van het gebied, het inrichtingsplan en de uitvoering daarvan. 's Middags neemt Mari de Bijl ons mee op excursie door het natuurgebied dat normaalgesproken niet toegankelijk is voor het publiek. Kijk voor meer informatie en inschrijving op <https://www.veldwerkplaatsen.nl/veldwerkplaats/natuurherstelgreveschutven>

Foto: Lieke Koekoek

Monitoring in het Greveschutven.

Foto: B. Traaier

Natuurvriendelijke oevers van de Groenlose Slinge.

Om de ecologische kwaliteit van de Groenlose Slinge te verbeteren, wil Waterschap Rijn en IJssel investeren in technische verbeteringen van de rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) in Winterswijk. OBN-onderzoekers juichen dit toe, maar benadrukken dat er ook andere maatregelen nodig zijn.

Waterschap Rijn en IJssel is van plan de rioolwaterzuiveringsinstallatie (RWZI) in Winterswijk aan te pakken. Het gezuiverde water stroomt namelijk vanuit de installatie in de Groenlose Slinge, een meanderende beek met een belangrijke functie als ecologische verbindingzone. In 2027 moet het water dat de installatie verlaat voldoen aan hogere kwaliteitsnormen. De grootste uitdaging is om de hoeveelheid fosfor in het water omlaag te krijgen. Om dat te bereiken zijn fikse investeringen nodig. Daarom vroeg het Waterschap aan Kennisnetwerk OBN eerst een vooronderzoek te doen: Welke ecologische verbeteringen kunnen er verwacht worden als de beste zuiveringstechnieken worden ingezet?

Minder doelsoorten benedenstrooms

Een team van onderzoekers van Rechobot - Water & Kennis, Wageningen Environmental Research en Onderzoekscentrum B-Ware, bekeek eerst de bestaande situatie. De waterkwaliteit van de Groenlose Slinge voldoet op dit moment niet aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water. Dat komt deels door de RWZI, maar ook vanuit Duitsland en de aangrenzende gebieden stromen probleemstoffen de beek in. Op dit moment leven er in de beek 91 waterdier-tjes die kenmerkend zijn voor een 'gezonde' beek, de doelsoorten van de Kaderrichtlijn Water. Het verschil tussen meetpunten stroomopwaarts van

Schoner water voor de Groenlose Slinge

de RWZI en verder stroomafwaarts is opvallend. De meest soortenrijke plek ligt 1,3 km stroomopwaarts van de RWZI. Daar vonden de onderzoekers bijna twee keer zo veel doelsoorten als 1,2 km stroomafwaarts van de RWZI.

Ook de waterstroming vraagt om aandacht

Als de omstandigheden in de beek voldoende verbeteren, zouden de ontbrekende doelsoorten zich gemakkelijk stroomafwaarts kunnen verspreiden. Hiervoor moet niet alleen de waterkwaliteit omhoog, maar ook de doorstroming van het water. Een permanente stroming is om twee redenen belangrijk. Ten eerste bepaalt het stromende water de vorm van de bedding en de oevers van de beek. Zo

Foto: Waterschap Rijn en IJssel

Rioolwaterzuiveringsinstallatie Winterswijk.

ontstaat een gevarieerd landschap met zandbanken, overhangende oevers, stroomkuilen en overstromingsvlaktes, waar verschillende planten- en diersoorten hun plek vinden. Ten tweede heeft een goede doorstroming van het water een positief effect op het zuurstofgehalte en vermindert de impact van meegevoerde stoffen. Als het water te langzaam stroomt, kan er voedselrijk slib op de bodem blijven liggen, wat ongunstig is voor veel doelsoorten.

Gecombineerde aanpak nodig

De onderzoekers concluderen dat de investeringen in de RWZI zeker zullen leiden tot een verbetering van de waterkwaliteit in de Groenlose Slinge. Die verbetering zal alleen niet voldoende zijn om de ecologische doelen te bereiken. Daarvoor is een combinatie van maatregelen nodig. Instroom van probleemstoffen vanuit onder andere de landbouw moet aangepakt worden. Daarnaast vragen de waterstroming en het slib op de bodem aandacht. Daarvoor is herinrichting nodig. Door de beekloop plaatselijk smaller te maken, zal het water sneller gaan stromen en wordt er minder slib afgezet. Op sommige plekken zal slib van de beekbodem moeten worden verwijderd. Pas als het hele beekstelsysteem voldoende op orde is, zal vergaande extra zuivering van het rioolwater leiden tot de gewenste ecologische winst. •

Nieuwe rapporten

Oplossingen voor diepe insnijding in het Heuvelland

https://www.natuurkennis.nl/Uploaded_files/Publicaties/oplossingen-voor-diepe-insnijding-def.pdf

Verbetering strooiselafbraak

https://www.natuurkennis.nl/Uploaded_files/Publicaties/obn-2017-103-dz-verbetering-strooiselafbraak.pdf

Stimuleren van acrotelmvorming in hoogveenrestanten

https://www.natuurkennis.nl/Uploaded_files/Publicaties/obn-2017-37-nz-acrotelmontwikkeling-def.pdf

- Rapporten en brochures bestellen: info@vbne.nl (o.v.v. rapportcode)
- Download OBN-rapporten (pdf): www.natuurkennis.nl
- Kijk voor lezingen en excursies op: www.veldwerkplaatsen.nl

De OBN-nieuwsbrief is een uitgave van de VBNE.

Een pdf-versie vindt u op www.natuurkennis.nl.

Redactie: Sofia Opfer

Redactie-adres: VBNE, Princenhof Park 7

3972 NG Driebergen, info@vbne.nl

Lay-out: Aukje Gorter

Druk: Senefelder Missel, Doetinchem